

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΟΥ ΩΣΗΕ

ΥΠΟ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Π. ΧΑΣΤΟΥΠΗ

Καθηγητοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν

**Ὑπομνήματα*. A. Simon, Der Prophet Hosea erklärt und übersetzt, 1851. — H. G. A. Ewald, Die Propheten des Alten Bundes, 1867/68². — A. Wünsche, Der Prophet Hosea übersetzt und erklärt mit Benutzung der Targumin, der jüdischen Ausleger Raschi, Aben Ezra und David Kimchi, Leipzig 1868. — O. Schmoller, Die Propheten Hosea, Joel und Amos, Theologisch-homiletisches Bibelwerk, 1872. — F. Hitzig/H. Steiner, KeH 1881⁴. — H. Scholz, Commentar zum Buche des Propheten Hoseas, Würzburg 1882. — Th. K. Cheyne, Hosea with Notes and Introduction, 1884. — C. F. Keil, BC 1888². — J. Wellhausen, Die kleinen Propheten, Skizzen und Vorarbeiten Nr. 5, 1898³ (1963⁴). — K. Marti, KHC 1904. — W. R. Harper, ICC 1905 (1953). — A. van Hoonacker, ÉtB 1908. — C. von Orelli, SZ 1908³. — B. Duhm, Die zwölf Propheten, in den Versmassen der Urschrift übersetzt, 1910. — Τοῦ αὐτοῦ, Anmerkungen zu den zwölf Propheten, Giessen 1911, σ. 18 ἐξ. = ZAW 31 (1911), σ. 18 ἐξ. — O. Procksch, Die kleinen prophetischen Schriften, Erläuterungen zum AT, Bd I, 1910. — P. Riessler, Die kleinen Propheten, Rottenburg 1911. — A. B. Ehrlich, Randglossen zur hebräischen Bibel V, 1912. — F. E. Peiser, Hosea, Philologische Studien zum AT, 1914. — H. Gressmann, SAT 1921². — W. Nowack, HK 1922². — H. Guthe, HSAT II 1923⁴. — J. Knabenbauer/M. Hagen, CSS 1924². — G. A. Smith, ExB 1928². — E. Sellin, KAT¹ XII 1929/30^{2,3}. — L. H. K. Bleeker, TU 1932. — J. Kroeker, Die Propheten oder das Reden Gottes, Das lebendige Wort, 1932. — J. Ridderbos, Korte Verklaring der Heiligen Schrift, 1932/35. — A. Jepsen, Bibelhilfe für die Gemeinde, 1937. — J. Lippl, HS 1937. — S. Mowinckel/N. Messel, De Senere Profeter oversatt, De Gamle Testamente, 1944. — Β. Βέλλα, Ἑ.Π.Δ. 1947. — F. Nötscher, Echter-B 1948. — J. A. Bewer, Harper'sB 1949. — A. Weiser, ATD 1949. — J. Coppens, Les douze petits Prophètes,

1950. — M. Schumpp, HBK 1950. — S. M. Lehman, SoncB 1952². — E. Osty, JérusB (1952) 1960². — D. Deden, BOT 1953. — C. van Gelderen/W. H. Gispen, COT 1953. — G. Rinaldi, SBibb 1953. — P. P. Saydon, CC 1953. — Th. H. Robinson, HAT 1954² (1964³). — Th. Laetsch, The Minor Prophets, 1956. — J. Mauchline, IB/VI 1956. — N. H. Snaith, Amos, Hosea and Micah, Epworth Preacher's Commentaries, 1956. — R. Augé, MontsB 1957. — H. Frey, BAT 1957. — G. A. F. Knight, TB 1960. — A. Deissler, Clamer-B 1961. — H. W. Wolff, BK (1961) 1976³. — E. Jacob, CAT 1965. — W. Rudolph, KAT² 1966. — J. M. Ward, Hosea: A Theological Commentary, New York 1966. — J. L. Mays, OTL 1969.

Ἔργα βοηθήματα. J. J. P. Valetton, Amos en Hosea, 1894. Ἐν γερμ. μεταφράσει ὑπὸ F. K. Echternacht, 1898. — S. Oettli, Der Kultus bei Amos und Hosea, Greifswalder Studien, Cremer-Festschrift (1895), σ. 1-34. — P. Volz, Die vorexilische Jahweprophetie und der Messias, 1897, σ. 24-40. — O. Seesemann, Israel und Juda bei Amos und Hosea nebst einem Exkurs über Hos. 1—3, Theologische Habilitations-Schrift Leipzig 1898. — P. Volz, Die Ehegeschichte Hoseas, ZWTh (1898), σ. 321 ἐξ. — S. Oettli, Amos und Hosea, Beitr. z. Förderung christl. Theologie, 1901. — K. Budde, Der Schluss des Buches Hosea, Studies C. H. Toy (1912), σ. 205-211. — P. Humbert, Les trois premiers chapitres d'Osée, RHR 77 (1918), σ. 157-171. — Τοῦ αὐτοῦ, Osée le prophète bedouin, RHPH 1 (1921), σ. 97-118. — N. Peters, Osee und die Geschichte. Vorlesungsverzeichnis der Philosophisch-Theologischen Akademie Paderborn, 1924. — F. Dijkema, De profet Hozea, NThT 14 (1925), σ. 324-342. — P. Humbert, La logique de la perspective nomade chez Osée et l'unité d'Osée 2,4-22, BZAW 41 (1925), σ. 158-166. — E. Sellin, Die geschichtliche Orientierung der Prophetie des Hosea, NKZ 36 (1925), σ. 607-658, 807. — K. Budde, Zu Text und Auslegung des Buches Hosea, JBL 45 (1926), σ. 280-297, JPOS 14 (1934), σ. 1-41, JBL 53 (1934), σ. 118-133. — J. Lindblom, Hosea, literarisch untersucht, 1927. — H. Schmidt, Hosea 6,1-6, ἐν Sellin-Festschrift (1927), σ. 111-126. — H. Gunkel, λ. Hosea ἐν RGG² II (1928), σ. 2021 ἐξ. — E. Sellin, Hosea und das Martyrium des Mose, ZAW 46 (1928), σ. 26-33. — J. Rieger, Die Bedeutung der Geschichte für die Verkündigung des Amos und Hosea, 1929. — S. L. Brown, The Book of Hosea, 1932. — W. E. Crane, The Prophecy of Hosea, Bibl.

Sacra 89 (1932), σ. 480-494. — K. B u d d e, Hosea 1 und 3, ThBl 13 (1934), σ. 337-342. — C. K u h l, Neue Dokumente zum Verständnis von Hosea 2,4-15, ZAW 52 (1934), σ. 102-109. — L. D ü r r, Altorientalisches Recht bei den Propheten Amos und Hosea, BZ 23 (1935), σ. 150-157. — H. H e l l b a r d t, Der verheissene König Israels: Das Christuszeugnis des Hosea, (EvThBeih 1), 1935. — H. S. N y b e r g, Studien zum Hoseabuche, (UUA VI) Uppsala 1935. — C. H. G o r d o n, Hos 2,4-5 in the Light of New Semitic Inscriptions, ZAW 54 (1936), σ. 277-280. — H. G. M a y, An Interpretation of the Names of Hosea's Children, JBL 55 (1936), σ. 285-291. — H. B i r k e l a n d, Profeten Hosea's forkynnelse, NTT 38 (1937), σ. 277-316. — I. Z o l l i, Hosea 4,17-18, ZAW 56 (1938), σ. 175. — J. J. S t a m m, Eine Erwägung zu Hos 6,1-2, ZAW 57 (1939), σ. 266-268. — H. S. N y b e r g, Hoseaboken, 1941. — T h. C. V r i e z e n, Hosea, profet en cultur, 1941. — Τ ο ῦ α ὐ τ ο ῦ, Hosea 12, NThSt 24 (1941), σ. 144-149. — Τ ο ῦ α ὐ τ ο ῦ, La tradition de Jacob dans Osée 12, OTS 1 (1942), σ. 64-78. — G. M. B e h l e r, Divini amoris suprema revelatio in antiquo foedere data (Osee c. 11), Angelicum 20 (1943), σ. 102-116. — R. E. W o l f e, Meet Amos and Hosea, 1945. — G. B r i l l e t, Amos et Osée, 1946. — M. L. D u m e s t e, Le message du prophète Osée, Vie Spirituelle 75 (1946), σ. 710-726. — F. K ö n i g, Die Auferstehungshoffnung bei Osee 6,1-3, ZKTh 70 (1948), σ. 94-100. — H. W. R o b i n s o n, Two Hebrew Prophets. Studies in Hosea and Ezekiel, 1948 (ἀντοτελές δημοσίευμα τοῦ εἰς τὸν Ὡσηῆ ἀφορῶντος μέρους: The Cross of Hosea). — H. S. C a z e l l e s, The Problem of the Kings in Osee 8,4, CBQ 11 (1949), σ. 14-25. — J. G i b l e t, De revelatione amoris Dei apud Oseam prophetam, Collectanea Mechliniënsia 34 (1949), σ. 35-49. — J. C o p p e n s, L'histoire matrimoniale d'Osée, ἐν N ö t s c h e r - Festschrift (1950), σ. 38-45. — R. B a c h, Die Erwählung Israels in der Wüste, (Diss. Bonn), 1952. — H. W. W o l f f, «Wissen um Gott» bei Hosea als Urform von Theologie, EvTh 12 (1952/53), σ. 533-554. — F. B u c k, Die Liebe Gottes beim Propheten Osee, 1953. — N. H. S n a i t h, Mercy and Sacrifice. A Study on the Book of Hosea, London 1953. — D. A. T u s h i n g h a m, A Reconsideration of Hosea, Chapters 1—3, JNES 12 (1953), σ. 150-159. — B. W. A n d e r s o n, The Book of Hosea, Interpr 8 (1954), σ. 290-303. — E. B a u m a n n, «Wissen um Gott» bei Hosea als Urform von Theologie? EvTh 15 (1955), σ. 416-425. — G. F o h r r e r, Umkehr und Erlösung beim Propheten Hosea, ThZ 11 (1955), σ. 161-185. — J. L. M c K e n z i e, Knowledge of God in Hosea, JBL 74 (1955), σ. 22-27. — Τ ο ῦ α ὐ τ ο ῦ, Divine Passion in Osee, CBQ 17 (1955), σ. 287-299. —

L. Waterman, Hosea, Chapters 1-3, in *Retrospect and Prospect*, JNES 14 (1955), σ. 100-109. — H. W. Wolff, *Erkenntnis Gottes im Alten Testament*, EvTh 15 (1955), σ. 426-431. — G. Östborn, *Jahwe and Baal*, (LUA NF 1, 51,6) Lund 1956. — H. H. Rowley, *The Marriage of Hosea*, BJRL 39, 1 (1956), σ. 200-233. (=Men of God, 1963, σ. 66-97). — H. W. Wolff, *Hoseas geistige Heimat*, ThLZ 81 (1956), σ. 83-94 (=Gesammelte Studien zum Alten Testament, ThB 22, München 1964, σ. 232 ἐξ.). — K. Elliger, *Eine verkannte Kunstform bei Hosea*, ZAW 69 (1957), σ. 151-160. — A. Feuillet, *L'universalisme et l'alliance dans la religion d'Osée*, Bible et Vie Chrétienne 18 (1957), σ. 27-35. — H. Frey, *Der Aufbau der Gedichte Hoseas*, WuD 5 (1957), σ. 9-103. — Th. O. Hall, *Introduction to Hosea*, Review and Expositor 54/4 (1957), σ. 501-509. — E. H. Maly, *Messianism in Osee*, CBQ 19 (1957), σ. 213-225. — F. S. North, *Solution of Hosea's Marital Problems by Critical Analysis*, JNESt 16 (1957), σ. 128-130. — J. J. Owens, *Exegetical Study of Hosea*, Review and Expositor 54/4 (1957), σ. 522-543. — E. C. Rust, *The Theology of Hosea*, Review and Expositor 54/4 (1957), σ. 510-521. — Β. Βέλλα, *Θρησκευτικά προσωπικότερες τῆς Π. Διαθήκης, τόμ. Α (1957²) σ. 171-199: 'Ο προφήτης Ὡσηέ*. — M. J. Buss, *A Form-Critical Study in the Book of Hosea with Special Attention to Method*, (Diss. Yale University), 1958. — G. Farr, *The Concept of Grace in the Book of Hosea*, ZAW 70 (1958), σ. 98-107. — F. S. North, *Hosea's Introduction to his Book*, VT 8 (1958), σ. 429-432. — R. Vuilleumier, *Osée 13,12 et les manuscrits*, RdQ 1 (1958), σ. 281 ἐξ. — O. Plöger, *λ. Hosea και Hoseabuch*, ἐν RGG³ III (1959), σ. 454-457. — H. J. Boecker, *Anklagereden und Verteidigungsreden im AT*, EvTh 20 (1960) σ. 398-412. — M. Gertner, *An Attempt at an Interpretation of Hosea XII*, VT 10 (1960), σ. 272-284. — H. L. Ginsberg, *Studies in Hosea 1-3*, ἐν Kaufmann Jubilee Vol. (1960), σ. 50-69. — E. Jacob, *La femme et le prophète*, ἐν Hommage Vischer (1960), σ. 83-87. — H. Junker, *Textkritische, formkritische und traditionskritische Untersuchung zu Os 4,1-10*, BZ NF 4 (1960), σ. 165-185. — G. C. Morgan, *The Minor Prophets. The men and their messages*, 1960. — R. Vuilleumier, *La tradition culturelle d'Israël dans la prophétie d'Amos et d'Osée*, Neuchâtel 1960. — C. Westermann, *Grundformen prophetischer Rede*, (BEvTh 31) 1960. — W. Eichrodt, *«The Holy One in Your Midst» (The Theology of Hosea)*, Interpr. 15 (1961), σ. 259-273. — H. L. Ginsberg, *Hosea's Ephraim, more Fool than Knave. A New Interpretation of Hosea 12,1-14*, JBL 80 (1961), σ. 339-347. — G. S. Glanzman,

Two Notes: Amos 3,15 and Osee 11,8-9, CBQ 23 (1961), σ. 227-233. — G. Krause, Studien zu Luthers Auslegung der kleinen Propheten, (BHT 32) 1961. — N. Lohfink, Zu Text und Form von Os. 4,4-5, Bibl 42 (1961), σ. 303-332. — D. Ritschl, God's Conversion: An Exposition of Hosea 11, Interpr. 15 (1961), σ. 286-303. — H. W. Wolff, Guilt and Salvation. A Study of the Prophecy of Hosea, Interpr. 15 (1961), σ. 274-285. — V. Schwarz, Das Gottesbild des Propheten Oseas, Bibel und Liturgie 35 (1961/62), σ. 274-279. — A. Caquot, Osée et la royauté, RHPH 41 (1962), σ. 123-146. — Dorothea W. Harvey, «Rejoice not, o Israel!», Essays Muilenburg (1962), σ. 116-127 (ἐν σχέσει πρὸς τὸ χωρίον 9,1). — J. Chr. von Köliche, Der «Lehrer der Gerechtigkeit» und Hos 10,12 in einer rabbinischen Handschrift des Mittelalters, ZAW 74 (1962), σ. 324-327. — J. D. Smart, λ. Hosea (Man and Book), ἐν IDB 2 (1962), σ. 648-653. — Cl. Wiéner/J. Colson, Un roi fit des noces à son fils, 1962. — H. W. Wolff, Guds lidenskap i rettstriden med Israel. Om saerpreget i Hoseas forkynnelse, TTKi 33 (1962), σ. 74-82. — C. T. Francisco, Evil and Suffering in the Book of Hosea, Southwestern Journal of Theology 5 (1962/63), σ. 33-41. — P. R. Ackroyd, Hosea and Jacob, VT 13 (1963), σ. 245-259. — E. Jacob, L'Héritage cananéen dans le livre du prophète Osée, RHPH 43 (1963), σ. 250-259. — N. Lohfink, Hate and Love in Osee 9,15, CBQ 25 (1963), σ. 417. — H. Donner, Israel unter den Völkern, (SVT 11) Leiden 1964. — Marie-Louise Henry, λ. Hosea καὶ Hoseabuch, ἐν BHH II (1964), σ. 749-752. — E. Jacob, Der Prophet Hosea und die Geschichte, Ev Th 24 (1964), σ. 281 ἐξ. — J. Scharbert, Die Propheten Israels bis 700 v. Chr., Köln 1965. — E. M. Good, Hosea and the Jacob Tradition, VT 16 (1966), σ. 137 ἐξ. — Τοῦ αὐτοῦ, Hosea 5,8—6,6. An Alternative to Alt, JBL 85 (1966), σ. 273 ἐξ. — W. Rudolph, Eigentümlichkeiten der Sprache Hoseas, ἐν Vriezen-Festschrift, Wageningen 1966, σ. 313 ἐξ. — E. Galbiati, La struttura sintetica di Osea 2, ἐν τιμητ. τόμῳ Rinaldi (1967), σ. 317 ἐξ. — W. Brueggemann, Tradition for Crisis: A Study in Hosea, Richmond 1968. — M. J. Buss, The Prophetic Word of Hosea, (BZAW 111) 1969. — (E. Sellin/) G. Fohrer, Einleitung in das Alte Testament, 1969¹¹, σ. 459-467. — J. Vollmer, Geschichtliche Rückblicke und Motive in der Prophetie des Amos, Hosea und Jesaja, (BZAW 119), 1970. — Ina Willi-Plein, Vorformen der Schriftexegese innerhalb des Alten Testaments, (BZAW 123) 1971. — H. L. Ginsberg, λ. Hosea (Book of), ἐν EJ τ. 8 (1972), σ. 1010-1024. — W. Kuhnik, Northwest-

semitische Studien zum Hoseabuch, (BiblOr 27) Rom 1974. — J. K. Kuntz, *The People of Ancient Israel: An Introduction to Old Testament Literature, History, and Thought*, 1974, σ. 271-282. — O. Eissfeldt, *Einleitung in das AT*, 1976⁴, σ. 517-528, 1012. — O. Kaiser, *Einleitung in das AT*, 1978⁴. — R. Smend, *Die Entstehung des AT*, 1978, σ. 168-171. — H. W. Wolff, *Die Hochzeit der Hure*, München 1979. — Grace I. Emmerson, *Hosea: An Israelite Prophet in Judean Perspective*, (JSOT Supplement Series, 28) Sheffield 1986.

α'. Ὁ προφήτης

Τὸ ὄνομα Ὡσηὲ (M Ἰωθᾶ, συντετμ. ἐκ τοῦ γεχῶ + γωσί'α = ὁ Γλαχβὲ σῶζει) φέρουν πρὸς τῶ περι οὗ ὁ λόγος ἐνταῦθα προφήτη καὶ ἄλλα πρόσωπα τῆς Π. Διαθήκης· ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τοῦ βορείου κράτους τοῦ Ἰσραὴλ (B' Βασ. 17,1), ὁ διάδοχος τοῦ Μωϋσέως Ἰησοῦς (πρβ. τὸ ἀρχικὸν ὄνομα τούτου ἐν Ἀριθμ. 13,8 κ.ά.), ἐφραϊμίτης τις (A' Χρον. 27,20) καὶ εἰς τῶν τὴν διαθήκην τοῦ Νεεμίου ὑπογραψάντων (Νεεμ. 10,23). Ἐκ τοῦ φερωνύμου βιβλίου γινώσκουμεν μόνον ὅτι ὁ προφήτης Ὡσηὲ ἦτο υἱὸς τοῦ Βοηρεὶ (M Βε'ερι) καὶ ὅτι ἐκ τοῦ μετὰ τῆς Γῶμερ, θυγατρὸς τοῦ Δεβηλάιμ (M Διβλάγιμ), γάμου του ἔσχε τρία τέκνα (κεφ. 1 καὶ 3). Ἐν τῶ αὐτῶ βιβλίῳ ὁμῶς δύναται τις νὰ ἀνεύρη ἐμμέσους μαρτυρίας περὶ τοῦ προσώπου καὶ τῆς δράσεως τοῦ προφήτου. Καθίσταται δ' ἐντεῦθεν φανερόν ὅτι οὗτος ἔδρασεν ἐν τῶ βορείῳ βασιλείῳ. Τὸ διὰ τὸ βασιλείον τοῦτο διαφέρον του, ἡ ἐμπειρία του περὶ τὴν χώραν (5,8 ἐξ. 6,8 ἐξ.), τοὺς λατρευτικούς τῶπους (5,8. 9,15. 12,12), τὴν πολιτικὴν κατάστασιν (8,4 ἐξ. 10,3 ἐξ. 13,2), καὶ τὴν παράδοσιν (12,4 ἐξ.) καὶ ἡ ἔλλειψις μνείας τῆς Ἱερουσαλήμ ἐμφαίνουσι ἰσραηλιτικὴν τὴν καταγωγὴν του. Κατὰ τὸν Sellin ἡ ἐν τῶ βιβλίῳ χρῆσις εἰκόνων εἰλημμένων ἐκ τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος (5,12. 6,4b. 7,11 ἐξ. 9,2,10 ἐξ. 10,1. 14,6-8) ἐμφαίνει ὅτι ὁ προφήτης ἦτο γεωργὸς καὶ κτηνοτρόφος. Κατὰ τὸν Duhm ὁ προφήτης ἦτο ἱερεὺς, ἄτε γνώστης τῶν ἱερατικῶν ζητημάτων (4,1 ἐξ. 5,1 ἐξ.). Ὁ Eissfeldt θεωρεῖ αὐτὸν μέλος προφητικοῦ ὁμίλου ἕνεκα τῆς ἐν 9,7 σκωπτικῆς ῥήσεως. Ὁ Th. H. Robinson, ὁ Weiser καὶ ὁ Fohrer ἐκδέχονται αὐτὸν εὐπαίδευτον ἕνεκα τοῦ ἱστορικοῦ του κριτηρίου καὶ τοῦ ἐκφραστικοῦ του τρόπου. Προφανῶς ἐκ τῶν ὑποθέσεων τούτων μόνον ἡ τελευταία δύναται νὰ γίνῃ δεκτὴ μετὰ βεβαιότητος.

Ἐκ τῆς τοῦ βιβλίου ἐπιγραφῆς, ἣτις προέρχεται ἐκ μεταγενεστέρου ἰουδαίου συλλογέως λόγων τοῦ προφήτου, δύναται νὰ συναχθῇ ὁ χρόνος καθ' ὃν ἔδρασεν ὁ προφήτης. Βασικὸν στοιχεῖον αὐτῆς εἶναι ἡ βασιλεία Ἱεροβοὰμ τοῦ Β' (787-747 π.Χ.). Ἡ πρόσθετος μνεία βασιλέων τοῦ νοτίου κράτους ὀφείλεται εἰς τὸ διὰ τὴν δαβιδικὴν δυναστείαν διαφέρον τοῦ ἰουδαίου συλλο-

γέως καὶ ἀποσκοπεῖ, ὡς φαίνεται, εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ τὸν Ὡσηέ σύγχρονον τοῦ Ἡσαίου. Δεδομένου ὅτι ἐν 1,4 προϋποτίθεται ὅτι δὲν ἔχει εἰσέτι ἀνατραπῆ ἢ δυναστεία τοῦ Γεχοῦ καὶ ὅτι ἐν 7,11 ἐξ. καὶ 12,2 ἐξ. μαρτυρεῖται μὲν φιλοαιγυπτιακὴ πολιτικὴ τοῦ τελευταίου βασιλέως Ὡσηέ (731-723 π.Χ.) ἀλλὰ δὲν διαφαίνεται τι περὶ τῆς τελικῆς φάσεως τῆς ἱστορίας τοῦ βορείου βασιλείου, ἢ δρᾶσις τοῦ προφήτου πρέπει νὰ τεθῆ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 750 καὶ 725 π.Χ. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τοῦτο ὁ προφήτης ἐγνώρισε τὴν ἀκμὴν (1,4. 1,1b: Ἱεροβοὰμ ὁ Β΄) καὶ τὴν παρακμὴν τοῦ βορείου βασιλείου, τὰς ἐσωτερικὰς ταραχὰς (7,7. 8,4) καὶ τὸν συροεφραϊμιτικὸν πόλεμον (5,8 ἐξ.¹ 5,13. 7,11. 9,3. 10,6. 12,2), ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν πτώσιν τῆς Σαμαρείας. Τὰ ἐκ τοῦ γάμου τοῦ προφήτου προσωπικὰ βιώματα (κεφ. 1—3) ἐπέδρασαν λίαν αἰσθητικῶς ἐπὶ τοῦ κηρύγματός του.

Ἱστορικὴ ἐπισκόπησις τῆς πολιτικῆς καὶ θρησκευτικῆς καταστάσεως τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἔζησεν ὁ προφήτης Ὡσηέ, ἔχει ὡς ἀκολούθως. Ἡ μακρὰ βασιλεία Ἱεροβοὰμ τοῦ Β΄ (787-747 π.Χ.) ἦτο ἡ τελευταία ἐπιτυχῆς διακυβέρνησις τοῦ βορείου βασιλείου. Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ Ζαχαρίας (747 π.Χ.) μεθ' ἐξάμηνον βασιλείαν ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Σελλούμ (Β΄ Βασιλ. 15,10) καὶ οὕτω πῶς ἔληξεν ἡ δυναστεία τοῦ Γεχοῦ. Ὁ Σελλούμ, βασιλεύσας μόνον ἐπὶ ἓνα μῆνα (746 π.Χ.) ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Μεναχέμ, ὅστις ἠδυνήθη νὰ βασιλεύσῃ ἐπὶ μακρὸν (746-737 π.Χ.) χάρις εἰς τὴν πρὸς αὐτὸν ὑποστήριξιν τῶν ἄσσυριων (Β΄ Βασιλ. 15,17). Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ Πεκκαγγιά μετὰ σχεδὸν διετῆ βασιλείαν (737-736 π.Χ.) ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Πεκάχ (Β΄ Βασ. 15, 23-25). Οὗτος συνῆψε μετὰ τοῦ Ραζίν, βασιλέως τῆς Δαμασκοῦ, κατὰ τῆς Ἀσσυρίας συμμαχίαν (Β΄ Βασιλ. 16,5. Ἡσ. 7,1-9), ἐξ ἧς προῆλθε καὶ ὁ κατὰ τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰούδα συροεφραϊμιτικὸς πόλεμος (734 π.Χ.), ἀλλὰ Τιγλαθ-πιλέσερ ὁ Γ', νικήσας τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα, ὑπέταξεν (733 π.Χ.) τὸ βόρειον βασίλειον (Β΄ Βασ. 15—16) καὶ ἔπειτα (733-732 π.Χ.) κατέλαβε τὴν Δαμασκὸν, τὴν Ὑπεριορδανίαν καὶ βόρεια ἰσραηλιτικὰ ἐδάφη, ὧν τοὺς κατοίκους μετώκισεν εἰς Ἀσσυρίαν (Β΄ Βασ. 15,29). Οὕτω τὸ βόρειον βασίλειον περιορισθὲν σχεδὸν εἰς τὴν ἐφραϊμιτικὴν χώραν, κατέστη φόρου ὑποτελὲς εἰς τὴν Ἀσσυρίαν. Ὁ φιλοαιγύπτιος Πεκάχ ἐδολοφονήθη ὑπὸ τοῦ φιλοασσυρίου Ὡσηέ, ὅστις γενόμενος βασιλεὺς (731-723 π.Χ.) κατέβαλλεν ἀμελλητὶ τὸν ἐτήσιον φόρον εἰς Τιγλαθ-πιλέσερ τὸν Γ'. Ἀλλ' ὅτε τοῦτον διεδέχθη Σαλμανάσσαρ ὁ Ε' (727-722 π.Χ.), ὁ Ὡσηέ παρασυρθεὶς ὑπὸ τῆς ἀντιασσυριακῆς παρατάξεως ἠρνήθη τὴν καταβολὴν φόρου. Σαλμανάσσαρ ὁ Ε' ὑπέταξε τὸν Ὡσηέ (Β΄ Βασ. 17,3) καὶ μετ' ἀποστασίαν τούτου εἰσέβαλεν εἰς τὸ βό-

1. A, Alt, Hos 5,8—6,6, ein Krieg und Seine Folgen in Prophetischer Beleuchtung, NKZ 30 (1919), σ. 537-568 (=Kl. Schr. II, σ. 163 ἐξ.).

ρειον βασιλείον καὶ ἐπολιόρησε τὴν Σαμάρειαν ἐπὶ τρία ἔτη (725-723 π.Χ.). Τὸ βόρειον βασιλείον κατελύθη ἅμα τῇ τῆς Σαμαρείας ἀλώσει, ἥτις ἐγένετο κατ' ἄλλους μὲν ὑπὸ Σαλμανάσσαρ τοῦ Ε' κατὰ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 722 π.Χ., κατ' ἄλλους δὲ ὑπὸ Σαργῶν τοῦ Β' τῷ 722 ἢ, ὅπερ καὶ πιθανώτερον, τῷ 721 π.Χ. (Β' Βασ. 17,3-6. 18,9-12).

Ἡ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ προφήτου Ὡσηῆ θρησκευτικὴ κατάστασις εἶναι ἔκφρασις παρεφθαρμένης γιγαστικῆς λατρείας, συμπεφυρμένης μετὰ βασιλικῆς εἰδωλολατρίας. Οὕτω ἡ ἀπιστία, καθ' ἣς στρέφεται ὁ προφήτης, βασιζέται ἐπὶ τῆς ἐν τῇ λατρείᾳ καὶ ταῖς ἄλλαις ἐκδηλώσεσι τοῦ βίου συντελουμένης ἐξομοιώσεως τοῦ Γιγασβέ, τοῦ τὸν Ἰσραὴλ καθοδηγοῦντος καὶ ἠθικῶς δεσμεύοντος Θεοῦ, πρὸς τοὺς βααλίμ, παρ' ὧν προσεδοκᾶτο ἡ εὐφορία τοῦ ἐδάφους (2,7-15). Ὡσπερ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Ἡλιοῦ (Α' Βασ. 18,21), οὕτω καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Ὡσηῆ ὁ λαὸς ἐλάτρευε τὸν Γιγασβέ ὁμοῦ μετὰ τῶν χαναανιτικῶν θεοτήτων, ἀποδίδων καὶ εἰς αὐτὸν τὸν φυσιοκρατικὸν χαρακτῆρα τούτων. Τὴν ὡς τινος Θεοῦ τῆς φύσεως λατρείαν τοῦ Γιγασβέ² ἐμφαίνουσι χαρακτηριστικῶς τὰ εἶδωλα τῶν μόσχων τῆς Βαιθὴλ καὶ τῆς Σαμαρείας (8,5. 10,5. 13,2), οἱ βωμοὶ καὶ αἱ ματσεβῶθ (3,4. 10,1 ἐξ.), αἱ ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων θυσίαι ὑπὸ δρυῶν καὶ τερεβίνθους (4,13), ἡ λατρευτικὴ ἢ, ὡς ἄλλως χαρακτηρίζεται, ἱερὰ πορνεία (4,13γ ἐξ.) καὶ ἡ παρὰ τὸ λατρευτικὸν δένδρον τῆς Ἀσιερὰ ἐκζήτησις μαντεύματος (4,12). Ἡ τοιαύτη λατρεία ἐξηγεῖται ἱστορικῶς ἐκ τῆς εἰς Χαναὰν εἰσόδου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, εὐρεθέντων οὕτω ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς εἰς ἐργάσιμον γῆν προσιδιαζούσης λατρείας τῆς βλαστήσεως καὶ τῆς εὐφορίας (2,7-15. 9,10. 11,1 ἐξ. 12,10). Ὁ Θεὸς τῶν Γιγασβέ ἐθεωρήθη θεὸς ἐν θεοῖς καὶ ἡ λατρεία αὐτοῦ ἐξωμοιώθη πρὸς τὴν λατρείαν τῆς βλαστήσεως καὶ τῆς εὐφορίας. Ἡξίου θυσίας πολλαπλᾶς καὶ ἀρκούμενος εἰς ταύτας ἠδιαφόρει, κατὰ τὴν πεπλανημένην ἀντίληψιν τῶν λάτρεων του, διὰ τὴν ἐσωτέραν διάθεσιν καὶ τὴν ἠθικὴν διαγωγὴν τούτων. Ἡ διὰ παραθεωρήσεως τῶν ζωτικῶν ἠθικοθρησκευτικῶν ἀληθειῶν τοῦ ἀκραιφνοῦς γιγαστισμοῦ παράβασις τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τῶν ἐν πλάνῃ λάτρεων του (4,6. 8,1. 13,1) καθίστη αὐτοὺς ἐπιλήσμονας τῆς διαθηκῆς ἱστορικῆς ἀποστολῆς των, παρῆγε φόνον, μοιχείαν, κλοπὴν (4,1-2), ἀναρχίαν, δολοφονικὸν σφετερισμὸν τοῦ θρόνου καὶ ἀσυνειδήτον πολιτικὴν (7,3,11. 8,4,8-10. 10,7. 12,2. 13,10), διέφθειρεν ἱερεῖς, προφῆτας καὶ βασιλεῖς (4,4 ἐξ. 5,1 ἐξ.) καὶ ἤγε λαὸν καὶ κράτος εἰς καταστροφὴν.

2. H. G. May, The Fertility Cult in Hosea, *AJSL* 48 (1932), σ. 73-98. — B. A. Brooks, Fertility Cult Functionaries in the Old Testament, *JBL* 60 (1941), σ. 227-253. — J. B. Assmann, Bemerkungen zur sakralen Prostitution im Alten Testament, *StTh* 11 (1958), σ. 167-192.

β'. Περιεχόμενον τοῦ βιβλίου

Τὸ φερόνυμον βιβλίον, οὐτινος βασικαί]ιδέαι εἶναι ἢ εἰς τὸν Γραχβέ παρασπόνδησις τοῦ Ἰσραήλ καὶ ἢ πρὸς τὸν περιούσιον τοῦτον λαὸν σωτήριος Ἐκεινίου ἀγάπη, κατέχει τὴν πρώτην ἐν τῷ δωδεκαπροφήτῳ θέσιν καὶ συνίσταται ἐκ 14 κεφαλαίων. Ἐν τοῖς κεφ. 1—3, διὰ τινος λόγου τοῦ Γραχβέ (2, 4-25) παρεμβαλλομένου ἐν βιογραφικῇ ἐκθέσει περὶ τοῦ συμβολικοῦ γάμου τοῦ Ὡσηέ, τίθεται ἐξ ἀφορμῆς τῆς μοιχείας τῆς γυναικὸς τούτου τὸ τοῦ βιβλίου θέμα, ὅπερ εἶναι ἢ πρὸς τὸν περιούσιον λαὸν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ ἢ τοῦ λαοῦ ἀπιστία πρὸς τὸν Θεόν του. Ἐν τοῖς κεφ. 4—14 ἢ περὶ ἀπιστίας ἰδέα ἐκφράζεται ζωηρῶς διὰ διαφόρων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπειλητικῶν καὶ ἐνίοτε παραμυθητικῶν, λόγων. Ὅθεν τὸ βιβλίον δύναται κατὰ περιεχόμενον νὰ διαιρεθῇ ὡς κάτωθι.

Ἐπιγραφή (1,1).

α'. Ὁ γάμος τοῦ Ὡσηέ καὶ ἡ συμβολικὴ του ἀξία (1,2—3,5).

1. Ὁ μετὰ τῆς μοιχαλίδος Γόμερ γάμος τοῦ Ὡσηέ καὶ τὰ δι' αὐτοῦ γεννηθέντα τέκνα 1,2 ἐξ.

2. Ἀπόπεμψις τῆς Γόμερ, συμβολιζούσης τὸν ἀπιστοῦντα Ἰσραήλ, 2,4 ἐξ.

3. Ἡμέρα νέας διαθήκης, 2,16 ἐξ.

4. Ἡ τὴν νέαν διαθήκην συμβολίζουσα συνδιαλλαγή τοῦ Ὡσηέ μετὰ τῆς γυναικὸς του, 3,1 ἐξ.

β'. Ἀπειλητικοὶ καὶ παραμυθητικοὶ λόγοι (4,1—14,9).

1. Ἡ πρὸς τὸν Ἰσραήλ ἀντιδικία τοῦ Γραχβέ, 4,1 ἐξ.

2. Κατὰ τῆς ἐν τῇ λατρείᾳ διαφθορᾶς, 4,4 ἐξ.

3. Κατὰ τῶν ἡγετῶν τοῦ λαοῦ, 5,1 ἐξ.

4. Κατὰ τοῦ Ἰσραήλ καὶ τοῦ Ἰούδα, 5,8 ἐξ. (6,1-3: ἄσμα μετανοίας).

5. Κατὰ τῆς διαφθορᾶς λαοῦ καὶ ἀρχόντων, 6,7 ἐξ.

6. Κατὰ τῶν πολιτικῶν ἐλιγμῶν τοῦ Ἰσραήλ, 7,8 ἐξ.

7. Κατὰ τῆς ἀποξενώσεως τοῦ Ἰσραήλ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ του, 8,1 ἐξ.

8. Κατάπαυσις τῶν ἐορτασμῶν, 9,1 ἐξ.

9. Τὰ τῆς εἰδωλολατρίας ἐπακολουθήματα, 9,10 ἐξ.

10. Κακὴ χρῆσις τῆς εὐημερίας, 10,1 ἐξ.

11. Θερισμὸς ἀσεβείας, 10,9 ἐξ.

12. Ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ἰσραήλ καὶ θεία ἐπαγγελία, 11,1 ἐξ.

13. Κατὰ τοῦ λαοῦ τοῦ Ἰακώβ, 12,1 ἐξ.

14. Ἐξέγερσις κατὰ τοῦ λυτρωτοῦ ἄγουσα εἰς ἀφανισμόν, 13,1 ἐξ.
 15. Προτροπή εἰς ἐπιστροφὴν καὶ θεία ἐπαγγελία, 14,2 ἐξ.

Κατακλείς (14,10).

γ'. Γένεσις τοῦ βιβλίου

Τὰ ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Ὡσηὲ ἐγειρόμενα προβλήματα εἶναι πολλαπλᾶ καὶ δυσεπίλυτα. Ἐν τῷ α' μέρει (κεφ. 1—3) κατ' ἐξοχὴν ἐπίμαχον ζήτημα εἶναι τὸ ἀφορῶν εἰς τὸν γάμον τοῦ προφήτου³. Ἐν τῷ βιογραφικῷ μέρει τούτου περιέχονται δύο ἀφηγήσεις, ἐκτιθέμεναι ἀντιστοίχως κατὰ γ' (κεφ. 1) καὶ α' πρόσωπον (κεφ. 3). Κατὰ τὴν ἐν κεφ. 1 ἀφήγησιν ὁ προφήτης ὀφείλει νὰ νυμφευθῇ τὴν Γόμερ θυγατέρα τοῦ Διβλάριμ, γυναικῆ πορνείας ('ἔσεθ ζενουνίμ), νὰ γεννήσῃ ἐξ αὐτῆς τέκνα καὶ νὰ δώσῃ εἰς αὐτὰ τὰ συμβολικὰ ὀνόματα Γιζρε'ἔ'λ, Λω'-ρουχάμα (Ο' Οὐκ-ἠλεημένη) καὶ Λω'-ἄμμι (Ο' Οὐ-λαός-μου). Κατὰ τὴν ἐν κεφ. 3 ἀφήγησιν ὁ προφήτης ὀφείλει πάλιν ('ὠδ) νὰ νυμφευθῇ, τὴν φορὰν ταύτην μοιχαλίδα γυναῖκα, καὶ ἐπὶ μακρὸν νὰ κρατήσῃ αὐτὴν ἐν μονώσει, μηδ' αὐτὸς ἀναζητῶν αὐτήν.

Ἡ παλαιὰ γνώμη⁴ ('Ιερώνυμος⁵, Reuss, van Hoonacker, Gressmann, πρβ. Gordis⁶) ὅτι τὰ κεφ. 1 καὶ 3 δὲν περιγράφουν πραγματικά, τοῦτ' αὐτὸ σκανδαλιστικά, γεγονότα καὶ ὅτι ὡς ἐκ τούτου πρέπει νὰ νοηθοῦν ὡς ἀλληγορία ἢ ὀράματα δὲν εὐρίσκει ἀπήχησιν. Οἱ πλεῖστοι τῶν νεωτέρων ἐρευνητῶν⁷ (Caspari⁸, Cruveilhier⁹, Buzy¹⁰, Schmidt¹¹, Sellers¹², Budde¹³, All-

3. St. Bitter, Die Ehe des Propheten Hosea. Eine auslegungsgeschichtliche Untersuchung, (GTA 3) Göttingen 1975.

4. Βλ. J. Goettsberger, Einleitung in das AT (1928), σ. 331 ἐξ., ὑποσημ. 7. Πρβ. Π. Μπρατσιώτου, Εἰσαγωγή εἰς τὴν Π. Διαθήκην, σ. 446.

5. Prol. in Osee, MPL 25, σ. 855 ἐξ.

6. R. Gordis, Hosea's Marriage and Message, HUCA 25 (1954), σ. 9-35, ἐνθα τὸ κεφ. 3 νοεῖται ὡς δευτέρα ἀποκάλυψις.

7. Βλ. J. Goettsberger, μν. ξ. αὐτόθι. Πρβ. Π. Μπρατσιώτου, μν. ξ., αὐτόθι.

8. W. Caspari, Nachrichten über Heimat und Hausstand des Propheten Hosea und ihre Verfasser, NKZ 26 (1915), σ. 143-168.

9. P. Cruveilhier, De l'interprétation historique des événements de la vie familiale du prophète Osée (I—III), RB NS 13 (1916), σ. 342-362.

10. D. Buzy, Les symboles d'Osée, RB NS 14 (1917), σ. 376-423.

11. H. Schmidt, Die Ehe des Hosea, ZAW 42 (1924), σ. 245-272.

12. O. Sellers, Hosea's Motives, AJSL 41 (1924/25), σ. 243-247.

13. K. Budde, Der Abschnitt Hosea 1—3 und seine grundlegende religionsgeschichtliche Bedeutung, ThStKr 96/97 (1925), σ. 1-89.

wohn¹⁴, Robinson¹⁵, Eissfeldt κ. ἄ.), παρατηροῦντες ὅτι ἐν τῇ σχετικῇ περιγραφῇ ἐλλείπει πᾶν ὀραματικὸν στοιχεῖον καὶ ὅτι αἱ ἐν αὐτῇ λεπτομέρειαι, οἷαι τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς καὶ τὸ γένος τῶν τέκνων, εἶναι ἄσχετοι πρὸς ἀλληγορίαν (πρβ. Ὡσ. 7,3. 8,1-4) δικαίως συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς ιστορικότητος αὐτῆς. Οὕτω συνήθως γίνεται δεκτὸν ὅτι ἐν τοῖς εἰρημένοις κεφαλαίοις περιέχεται συνεχῆς περιγραφὴ τῆς ἀποπομπῆς καὶ τῆς ἐπαναπροσλήψεως τῆς ἀπίστου γυναικὸς. Πρὸς τὴν ἐκδοχὴν ὁμως ταύτην εἶναι ἀντίθετος ἔνθεν μὲν ἡ γνώμη ὅτι ἐν προκειμένῳ πρέπει νὰ νοηθοῦν δύο γάμοι μετὰ δύο διαφόρων γυναικῶν (Duhm¹⁶, Herrmann¹⁷, van der Born¹⁸, Vriezen, Fohrer κ.ἄ.), ἔνθεν δὲ ἡ γνώμη ὅτι ἦ τε κατὰ ἀ' πρόσωπον (κεφ. 3) καὶ ἡ κατὰ γ' πρόσωπον (κεφ. 1) ἀφήγησις πρέπει νὰ νοηθοῦν ὡς περιγραφὴ τοῦ αὐτοῦ γεγονότος, θεωρουμένου διαφόρως ὑπ' αὐτοῦ τοῦ προφήτου καὶ τινος ἀφηγητοῦ (Lindblom, Mowinkel¹⁹ κ.ἄ.). Ὑπὸ τινων ἄλλων τὸ κεφ. 3 ἐκλαμβάνεται ὡς μεταγενεστέρα προσθήκη ἕνεκα τοῦ ὑποσχετικοῦ του χαρακτήρος (Hölscher²⁰, Batten²¹, Stinespring²²).

Ἡ ἐντολὴ τῆς μετὰ πόρνῆς συζεύξεως (1,2) ἐξηγεῖται εἴτε ὡς ἀνάμνησις τῆς ἀπιστίας τῆς γυναικὸς (Eissfeldt, ὅστις ἐν κεφ. 1 καὶ 3 βλέπει ἀφηγήσεις ἀφορώσας εἰς δύο στάδια μακρᾶς ἐμπειρίας τοῦ προφήτου) εἴτε ὡς σύναψις γάμου μετὰ τινος ἱεροδούλου (Robinson). Συναφῶς πρὸς τὴν τελευταίαν ἐκδοχὴν ὁ μὲν Schmidt ἐννοεῖ ἐπαναπρόσληψιν τῆς γυναικὸς, ἐν τῷ μεταξύ γενομένης ἱεροδούλου, ὁ δὲ Rost²³ μεταγενεστέραν διάγνωσιν τῆς πρὸς αὐτὴν ἐναντιώσεως τοῦ Γλαχβέ. Κατὰ τὸν Wolff ἡ γυνὴ τοῦ Ὡσηέ δὲν ἦτο κυριολεκτικῶς ἱεροδούλος ἢ μεταφορικῶς λάτρις τοῦ Βάαλ, ἀλλ' ἀπλῶς

14. A. A l l w o h n, Die Ehe des Propheten Hosea in psychoanalytischer Beleuchtung, (BZAW 44) Giessen 1926.

15. T h. H. R o b i n s o n, Die Ehe des Hosea, ThStKr 106 (1935), σ. 301-313.

16. B. D u h m, Israels Propheten, 1916, σ. 98.

17. A. H e r r m a n n, Ehe und Kinder des Propheten Hosea, ZAW 40 (1922), σ. 287-312.

18. A. v a n d e n B o r n, De symbolische handelingen der Oud-Testamentische profeten, 1935, σ. 52 ἐξ.

19. S. M o w i n c k e l, ἐν DGT, III 1944, σ. 576 ἐξ.

20. G. H ö l s c h e r, Geschichte der israelitischen und jüdischen Religion, 1922, σ. 106.

21. L. W. B a t t e n, Hosea's Message and Marriage, JBL 48 (1929), σ. 257-273.

22. W. F. S t i n e s p r i n g, Hosea, the Prophet of Doom, Crozer Quarterly 27 (1950), σ. 200-207.

23. L. R o s t, Erwägungen zu Hosea 4,13 f., ἐν A. B e r t h o l e t-Festschrift (1950) σ. 451-460.

ἐτήρησε τὴν ἐν γλαχβικοῖς ἱεροῖς κρατοῦσαν χαναανιτικὴν συνήθειαν, καθ' ἣν σχεδὸν πᾶσα ἐπίγαμος νεᾶνις ἐμνεῖτο εἰς νύμφευσιν διὰ τινος τελετουργίας. Τοῦτο ἀντικρούει ὁ Rudolph²⁴, ὅστις φρονεῖ ὅτι ἡ τῆς γυναικὸς ἐν 1,2b πορνεία καὶ ὁ συμβολισμὸς ταύτης ἔχουν μεταγενεστέραν τὴν προέλευσιν καὶ ὅτι ἡ ἐν κεφ. 3 μοιχαλὶς δὲν εἶναι ἡ τοῦ Ὡσηὲ γυνή· ἡ ἀγορὰ αὐτῆς εἶναι συμβολικὴ πρᾶξις. Πάντως παρατηρητέον μετὰ τῆς Marie-Louise Henry ὅτι «ἀν καὶ αἱ λεπτομέρειαι τῆς ἀφηγήσεως παραμένουν εἰσέτι ἀσαφῆνιστοι, ὁ ἐν αὐτῇ τιθέμενος σκοπὸς εἶναι ἐμφανής· ἀποδοχὴ τοῦ βδελυροῦ ὡς συμβόλου τῆς ἀπεράντου ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν λαόν, ὅστις εἶναι ἀνάξιος ταύτης. Τὸ παράδοξον τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ κέντρον βάρους τῶν θρησκευτικῶν ῥήσεων τοῦ Ὡσηὲ (11,8 ἐξ.)».

Ἐν κεφ. 4—14 τυγχάνει καταφανὴς ἔνθεν μὲν ἡ κακὴ κατάστασις τοῦ κειμένου, ἔνθεν δὲ ἡ διάκρισις χαλαρῶς πρὸς ἀλλήλας συνδεομένων μικροτέρων συλλογῶν. Ἀμφότερα ταῦτα ὑποδηλοῦν μακρὰν ἱστορίαν παραδόσεως τοῦ σχετικῆς ὕλικου, ἕπερ ἐνιαχοῦ (7,3,8,11. 8,4. 9,5 ἐξ. 10,13c ἐξ.) καὶ ἰδίᾳ ἐν κεφ. 12—14 ἐμφαίνει τὴν ἐκ τῶν τελευταίων ἐτῶν τοῦ βορείου βασιλείου μερικὴν καταγωγὴν του. Ὅθεν δύναται τις νὰ ὑποθέσῃ μετὰ τοῦ Marti κ.ἄ. ὅτι ἡ πιθανῶς ἐκ διαφόρων συλλογῶν ἀποτελουμένη παράδοσις περὶ τοῦ Ὡσηὲ καὶ τῶν λόγων του μετήχθη ὑπὸ ὀπαδῶν ἢ φίλων του εἰς τὸ νότιον βασιλεῖον (πρβ. τὴν ἐν 1,7. 4,15. 5,5. 6,11. 8,14. 10,11. 12,1,3 συγνὴν μνειάν τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰούδα), ἔνθα ἐν προαιχμαλωσιακοῖς χρόνοις (πρβ. 3,5: καὶ Δ α β ἰ δ τ ὸ ν β α σ ι λ ε α α ὑ τ ὦ ν) διεμορφώθη εἰς ἐνιαίαν συλλογὴν (πρβ. 1,1). Ἡ εἰς τὸν Ὡσηὲ ἀπόδοσις τῶν εἰς τὸ βασιλεῖον τοῦ Ἰούδα ἀφορώντων χωρίων ἔχει πρὸ πολλοῦ ἀμφισβητηθῆ (Wellhausen, Cornill, Steuernagel κ.ἄ.). Ἡ ἐν τῷ χωρίῳ ὅμως 5,8—6,6 συμπεριληψίς τοῦ νοτίου βασιλείου εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Ὡσηὲ φαίνεται ἱστορικῶς δυνατὴ, καθόσον ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ πιθανῶς ὑποδηλοῦνται τὰ στάδια τοῦ συροεφραϊμιτικοῦ πολέμου (Alt). Πάντως περὶ χρονολογικῆς διατάξεως τῶν διαφόρων λόγων (Wolff) δὲν ὑπάρχουν σαφεῖς ἐνδείξεις.

Ἀμφισβητεῖται δ' ὡσαύτως ἡ εἰς τὸν Ὡσηὲ ἀπόδοσις τῶν παραμυθητικῶν λόγων. Οὕτω κατὰ τὸν Marti, τὸν Steinespring κ.ἄ. ὁ Ὡσηὲ ἐξαγγέλλει μόνον θείαν τιμωρίαν, καὶ κατ' ἀκολουθίαν οἱ παραμυθητικοὶ λόγοι εἶναι ἄσχετοι πρὸς τοῦτον, ἐνῶ κατὰ τὸν Baumgartner²⁵, τὸν Rudolph, τὸν Mays κ.ἄ. ἡ παρὰ τῷ Ὡσηὲ ἀμοιβαίότης ἀπειλητικῶν καὶ παραμυθητικῶν λόγων εἶναι εὐλογοφανής. Τὸ χωρίον ὅμως 2,1-3, παρὰ τὴν περὶ αὐτοῦ ἀντίθετον γνώ-

24. W. Rudolph, Präparierte Jungfrauen?, ZAW 75 (1963), σ. 65-73.

25. W. Baumgartner, Kennen Amos und Hosea eine Heilseschatalogie? (Diss. phil. Zürich). SthZ 30 (1913), σ. 30-42, 95-124, 152-170.

μην τοῦ Wolff,²⁶ δὲν κατάγεται ἐκ τοῦ Ὡσηέ, ἅτε μὴ ἔχον σχέσιν πρὸς τὴν κρίσιμον κατάστασιν, ἐν ἣ κατὰ τοῦτον εὐρέθη ὁ Ἰσραήλ. Τὰ δὲ χωρία 2,16-25, 3,5 (ἄνευ τῆς μνείας τοῦ Δαβίδ) καὶ 14,2-9 δύνανται νὰ ἀποδοθοῦν εἰς τὸν Ὡσηέ, ἅτε προϋποθέτοντα τὸ ἐν κεφ. 2 θεολογικῶς ἀξιοποιούμενον παράδειγμα τῆς μετὰ μοιχαλίδος γυναικὸς συζεύξεως (κεφ. 1 καὶ 3), ὅπερ δεικνύει τὴν πρὸς τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, καίτοι εἰς βασιλικὴν λατρείαν ἐξολισθήσαντα, ἀμείωτον θεῖαν ἀγάπην. Ἡ ἐπιγραφή 1,1, ἐξομοιούμενη δι' ὀνομάτων ἰουδαίων βασιλέων πρὸς τὸ Ἡσ. 1,1, καὶ ἡ σοφιολογικὴ κατάκλεισις τοῦ βιβλίου 14,10 πιθανῶς προέρχονται ἀντιστοίχως ἐκ δύο διασκευῶν, ὧν ἡ δευτέρα ὑπῆρξε μεταγενεστέρα τῆς πρώτης (πρβ. M.-L. Henry).

Οὕτω τὸ βιβλίον διεμορφώθη ὑπὸ ἰουδαϊκὴν καὶ δὴ, ὡς ἐμφαίνει τὸ τῆς διασκευῆς δευτερονομιστικὸν ὕφος, δευτερονομιστικὴν ἐπίδρασιν. Ἡ τελικὴ διαμόρφωσις τοῦ βιβλίου ἐγένετο ἐν τοῖς αἰχμαλωσιακοῖς ἢ τοῖς πρώτοις μεταιχμαλωσιακοῖς χρόνοις, ὡς ἐμφαίνει ἡ κατακλείουσα αὐτὸ σοφὴ ῥῆσις (14,10). Πάντως ἡ ὅλη διασκευὴ τοῦ βιβλίου ὑπῆρξε πολλαπλὴ καὶ βαθμιαία. Ἀκριβῆς ὅμως διάκρισις τῶν διασκευαστικῶν βαθμίδων καὶ τῶν ταύταις συναφῶν συστατικῶν στοιχείων τοῦ βιβλίου εἶναι δυσεπίτευκτος. Δευτεροκανονικὴ δ' ὡς εἶναι κατὰ βάσιν ἡ διασκευὴ τοῦ βιβλίου ἔχει προφανῶς γίνεαι κατὰ τὸ σχῆμα συμφορᾶς καὶ σωτηρίας. Οὕτω ἐν μὲν τῷ α' μέρει τοῦ βιβλίου (κεφ. 1—3) ἔναντι τῶν δυσσιῶνων ὀνομάτων τῶν τέκνων τοῦ Ὡσηέ (κεφ. 1) ἴσταται ἡ ἐν 2,1-3 θεῖα ἐπαγγελία· ἔναντι τῆς μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ ἀπίστου γυναικὸς ἀντιδικίας, συμβολιζούσης τὴν ὑπὸ τοῦ Γραχβέ ἀποδοκιμασίαν τοῦ πρὸς τοὺς βασιλῆς στραφέντος Ἰσραήλ (2,4-15) ἴσταται ἡ ἐν 2,16-25 θεῖα ἐπαγγελία· ἔναντι τῆς ὑπὸ τοῦ προφήτου ἐξαγορασθείσης καὶ περιορισθείσης μοιχαλίδος γυναικὸς, συμβολιζούσης τὸν Ἰσραήλ, ὅστις θὰ ἀπομείνῃ ἄνευ βασιλέως καὶ ἄνευ λατρείας (3,1-4), ἴσταται ἡ ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ἐπιστροφὴ τοῦ Ἰσραήλ (3,5). Ἐν δὲ τῷ β' μέρει (κεφ. 4—14) οἱ ἀπειλητικοὶ λόγοι, οἵτινες κυρίως ἔνεκα τῆς κακῆς καταστάσεως τοῦ κειμένου οὐ μόνον δὲν ἐμφανίζουσιν σαφεῖς χρονολογικὴν ἢ πραγματικὴν διάταξιν ἀλλὰ καὶ ὡς ἐπὶ μέρους ἐνότητες εἶναι δυσδιάκριτοι, διὰ τοῦ εἰρημένου σχήματος διακρίνονται εἰς δύο τμήματα (κεφ. 4—11 καὶ κεφ. 12—14), ὧν ἐκάτερον καταλήγει εἰς θεῖαν ἐπαγγελίαν (11,8-11 καὶ 14,5-9).

δ'. Φιλολογικὸς χαρακτήρ

Κατόπιν τῶν ἄχρι τοῦδε λεχθέντων δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι τὸ βιβλίον ὑπὸ τὴν γνωστὴν ἡμῖν μορφήν του δὲν δύναται ἐξ ὀλοκλήρου νὰ ἀποδοθῇ εἰς

26. H. W. Wolff, Der grosse Jesreeltag, EvTh 12 (1952/53), σ. 78-104 (=Gesammelte Studien zum Alten Testament, 1964, σ. 151-181).

τὸν Ὁσηὲ καὶ ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐν τοῖς ὑπὸ τῶν ἐρευνητῶν ἀποδιδόμενοις εἰς αὐτὸν τμήμασι δὲν περιέχεται αὐτόλεκτον τὸ κατὰ τὰ ἄλλα αὐτούσιον κήρυγμά του. Αἱ περισσότεραι ῥήσεις τοῦ κηρύγματος τούτου διατυποῦνται ὡς λόγος τοῦ Γραχβὲ κατὰ ἀ' πρόσωπον, ἐνῶ αἱ λοιπαὶ ἔχουν τὴν μορφήν λόγου τοῦ προφήτου, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ Γραχβὲ ἀναφέρεται κατὰ γ' πρόσωπον. Ἡ διάκρισις τῶν ἐπὶ μέρους ἐνοτήτων, ἀντιστοιχοῦσάν εἰς αὐτοτελεῖς ῥήσεις, εἶναι δυσχερής, καθόσον αὗται συχνάκις δὲν εἰσάγονται οὐδὲ κατακλείονται διὰ στερεοτύπων φράσεων²⁷. Ἐὰν αἱ ῥήσεις εἶναι πολυάριθμοι καὶ βραχεῖαι (Th. H. Robinson κ.ά.) ἢ ὀλιγάριθμοι καὶ ἐκτενεῖς (Eissfeldt, Frey κ.ά.) εἶναι ἀβέβαιοι. Ἀμφίβολος εἶναι καὶ ἡ περὶ κηρυγματικῶν ἐνοτήτων ἐκδοχὴ (Wolff), τ.έ. ὅτι ἐκάστη ῥῆσις εἶναι σχεδιογράφημα γενόμενον εὐθὺς μετ' ἀντίστοιχον κήρυγμα, δεδομένου ὅτι ἐν τισιν ἐνότησι (λ.χ. 2,4-17. 2,18-25) εἶναι καταφανῆς ἡ χαλαρὰ ἀποσπασματικότης, ἥτις, ὡσπερ καὶ ἐν ἄλλοις προφητικοῖς βιβλίαις, δύναται νὰ ἐμφαίνῃ συλλογὰς ῥήσεων διαφόρου μὲν χρονικῆς προελεύσεως, ἀλλ' ἐνοποιοῦμένων ἐπὶ τῇ βάσει κοινῶν ὄρων ἢ ὁμοίου περιεχομένου.

Συναφὲς πρὸς ἐκάστην ῥῆσιν εἶναι καὶ τὸ φιλολογικόν της εἶδος, ὅπερ ἐν τῷ κηρύγματι τοῦ Ὁσηὲ ποικίλλει λίαν αἰσθητῶς. Οὕτω ὁ Fohrer μετ' ἀνάλυσιν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος κηρύγματος εἰς βραχυτάτας ἐνότητας διαπιστοῖ ἐν αὐτῷ τὴν ὑπαρξίν ἀπειλητικῆς ῥήσεως (5,8 ἐξ. 9,7a,11-13,14 καὶ πολλαχοῦ ἀλλαχοῦ), ὀνειδισμοῦ (4,12-14. 5,3 ἐξ. κ.ά.), παραινέσεως (10,12-13a. 13,4 κ.ά.), προφητικῆς δικανικῆς ῥήσεως (4,1 ἐξ.), ῥήσεως ἀφορώσης εἰς τὴν ἱστορίαν (5,11. 10,11 κ.ά.), προφητικῆς λειτουργίας (5,15-6,6. 4,2-9), διαλόγου (9,7b. 10,3 ἐξ.) καὶ ὑποσχετικῆς ῥήσεως (2,16 ἐξ., 18 ἐξ. + 21 ἐξ., 20,23-25. 11,18 ἐξ. 12,10).

Παρατηρήτέον μετὰ τοῦ Wolff ὅτι ὁ Ὁσηὲ ποιεῖται τόσον συχνὴν χρῆσιν εἰκόνων, ὅσον οὐδεὶς ἄλλος ἱερός συγγραφεὺς τῆς Π. Διαθήκης. Οὕτω ὁ Γραχβὲ παρίσταται ἐν ἀλληγορίᾳ μὲν ὡς πιστὸς σύζυγος (2,4 ἐξ.,9), πατήρ (11,1 ἐξ.), ἱατρὸς (14,5 κ.ά.), ποιμὴν (Ο' 13,5 ἐξ.) καὶ ἰερευτῆς (7,12), ἐν παρομοιώσει δὲ ὡς λέων (5,14. 13,7), πάρδαλις (13,7), ἄρκτος (13,8), δρόσος (14,6), καρποφόρον δένδρον (14,9), πύον καὶ σῆψις (5,12). Ὁ δὲ Ἰσραὴλ ἀλληγορεῖται ὡς ἄπιστος γυνὴ (2,4 ἐξ.), υἱὸς (11,1 ἐξ.), ἀσθενὴς (5,13 κ.ά.), ποίμνιον (13,5-8), δελεαζομένη περιστερὰ ἢ ἄλλο τι πτηνὸν (7,11 ἐξ. 9,11) καὶ παρομοιάζεται πρὸς δάμαλιν (4,16. 10,11), ἄμπελον (10,1. 14,8), σταφυλὴν (9,10), οἶνον τοῦ Λιβάνου (14,8), πρόδρομον σῦκον (9,10), κρίνον (14,6), (δάσος) τοῦ Λιβάνου (14,6), ἐλαίαν (14,7), τίκτουςαν καὶ ἀγέννητον υἱὸν (13,13), ἐγκρυφίαν (7,8), χαλαρὸν τόξον (7,16), πρῶνιην νεφέλην καὶ δρόσον (13,3a. Πρβ. 6,4), ἄχυρον ἐκφυσώμενον ἐκ τοῦ ἄλωνίου καὶ καπνὸν ἐκ τῆς καπνοδόχου (13,3b).

27. W. R. Harper, *The Structure of the Text of the Book of Hosea*, Chicago 1905.

Αἱ προφητεῖαι τοῦ Ὡσηέ, ὡς ἔχουν ἡμῖν παραδοθῆ, σύγκεινται ἐν γένει ἐκ βραχειῶν προτάσεων. Τοῦτο ὀφείλεται οὐχὶ εἰς ἑλλιπῆ λογοτεχνικὴν δεξιότητα, ἀλλ' εἰς ἄλλους παράγοντας, ὧν πιθανώτεροι εἶναι ἢ περιληπτικὴ καταγραφή ἢ ἡ ἀποσπασματικὴ συλλογὴ τῶν προφητειῶν τοῦ Ὡσηέ καὶ ἡ αἰσθηματικότης τούτου. Καταφανὴς ἐν ταῖς προφητεῖαις τυγχάνει ἡ ῥυθμικὴ των διατύπωσις. Αὕτη βασίζεται ἐν γένει ἐπὶ τοῦ παραλληλισμοῦ τῶν μελῶν κατὰ τὰ διάφορα αὐτοῦ εἶδη. Κατ' ἐξοχὴν συνήθης εἶναι ὁ συνωνυμικὸς παραλληλισμὸς, ἐνῶ ὁ ἀντιθετικὸς σπανίζει. Ὁ συνθετικὸς ἀπαντᾷ ἰδίᾳ ἐν τῷ ἑκασταχοῦ πεζῷ λόγῳ, προσδίδων τούτῳ ποιητικὴν τινα χροιάν, ἐνῶ ὁ κλιμακωτὸς χρησιμοποιεῖται πρὸς βαθμιαίαν συναισθηματικὴν ἔξαρσιν. Οἱ ἔμμετροι ποιητικοὶ στίχοι σύγκεινται ἐκ δύο ἢ τριῶν στιχιδίων, ὧν ἕκαστον εἶναι τρίτονον ἢ, ἐπὶ ζωηροτέρου ὕφους, δίτονον. Πᾶσα ὁμῶς προσπάθεια πρὸς ἀνασχηματισμὸν τοῦ κειμένου δι' ὑποτιθεμένου μετρικοῦ συστήματος πρέπει νὰ ἀποφεύγηται, διότι ἡ διὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ὡσηέ ἰσχύοντες μετρικοὶ κανόνες παραμένουν ἀσαφῆνιστοι. Ὑπὲρ πᾶν ἄλλο χωρίον ποιητικῶς τελειότεραν μορφήν, ἐξ ἐπόψεως ἑναρμογῆς ποιητικῶν στίχων, στιχιδίων καὶ μετρικοῦ τονισμοῦ, ἔχει τὸ χωρίον 11,8-9. Ἀξία ὡσαύτως προσοχῆς εἶναι καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Ὡσηέ χρῆσις ῥητορικῶν σχημάτων καὶ δὴ ἐπαναφορᾶς (2,21 ἐξ. 3,1. 3,4. 4,1. 11,8a,9. 14,2), παρηχῆσεως (9,15,16. 11,9b. 12,2), συνηχῆσεως (5,11. 7,8b. 8,3b,7a. 12,9) καὶ ὁμοιοτελεύτου (2,7b. 8,7ba), ὅπερ σπανίζει ἐν τῇ ἑβραϊκῇ ποιήσει (βλ. Wolff).

ε'. Θρησκευτικὴ σπουδαιότης

Ἐπὶ τῇ βάσει μὴ κριτικῶς ἀμφισβητουμένων λόγων τοῦ Ὡσηέ (4,11-19. 5,1-7. 6,7-11. 8,1-14. 9,1-9. 9,10-14. 10,1-8. 11,1-7. 13,1-11) δύνатаί τις μετὰ τῆς M.-L. Henry νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ ὑπὸ τὸ σύμβολον τῆς «μοιχείας» διεξαγόμενος ἀγὼν κατὰ τῆς ἐν τῇ λατρείᾳ καὶ ταῖς ἄλλαις ἐκδηλώσεσι τοῦ βίου καταφανοῦς ἀποδυναμώσεως τῆς γνησίας ἰσραηλιτικῆς πίστεως εἰς τὸν ἠθικῶς τὴν βούλησιν ὑποχρεοῦντα Θεὸν καθιστᾷ τὸ κήρυγμα τοῦ Ὡσηέ σπουδαῖον σταθμὸν ἐν τῇ εἰς ἐπίτευξιν παγκοσμίου ἠθικοῦ μονοθεϊσμοῦ ἀγούσῃ ὁδῷ. Ἐν τῷ κηρύγματι τούτῳ ἡ εἰς βαθεῖαν προσωπικὴν πεῖραν ἐρριζωμένη θρησκευτικότης ἐκφράζεται μὲν κυρίως ὡς ἀμοιβαία προσωπικὴ σχέσις Θεοῦ καὶ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐπαπειλουμένη τιμωρία τούτου διὰ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν του ἀπιστίαν. Εἰρήσθω δ' ὅτι ὅσον καὶ ἂν περιορίζωνται κριτικῶς τὰ ὄρια τοῦ γνησίου κηρύγματος τοῦ Ὡσηέ, δὲν ἑλλείπει ἐξ αὐτοῦ θεῖα ἐπαγγελία (πρβ. 2,21· Ὁ 'καὶ μνημονεύσομαι σε ἑμαυτῷ εἰς τὸν αἰῶνα καὶ μνημονεύσομαι σε ἑμαυτῷ ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ἐν κρίματι καὶ ἐν ἐλέει καὶ ἐν οἰκτιρμοῖς).

Παρὰ τῷ Ὡσηέ ἡ ὡς διαθηκῶς προϋποτιθεμένη ἀμοιβαία σχέσις Θεοῦ καὶ Ἰσραὴλ (πρβ. 1,9) περιγράφεται, ὡσπερ ὕστερον παρ' Ἱερειά,

δι' εἰκόνων ἐκ τοῦ οικογενειακοῦ βίου καὶ μάλιστα διὰ τοῦ γάμου. Οὕτω οἱ Ἰσραηλιῖται εἶναι υἱοὶ τοῦ Γραχβέ, οὗς Οὗτος ὡς πατὴρ ἐκάλεσεν ἐξ Αἰγύπτου (11,1 ἐξ.), καὶ ἡ ἀμοιβαία σχέσις Γραχβέ καὶ Ἰσραὴλ ἐξεικονίζεται διὰ τοῦ γάμου (1,2 ἐξ. 2,18. 3). Παράτηρητέον μετὰ τοῦ Fohrer ὅτι ἐν 1,2 ὡς γυνὴ ἐξεικονίζεται ἐπὶ τὸ φυσικώτερον ἢ χώρα καὶ οὐχὶ ὁ λαός. Ἐκ τῆς προσωπικῆς σχέσεως ταύτης, ὀφειλομένης εἰς τὴν ἐκ τῆς αἰγυπτιακῆς δουλείας θείαν λύτρωσιν (12,10. 13,4) ἐξηγεῖται ὅτι παρ' Ὡσηὲ ἐξάιρεται οὐχὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐκλογή τοῦ Ἰσραὴλ ἀλλ' ἡ πρὸς τοῦτον ἀγάπη Αὐτοῦ (11,1). Αὕτη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μωϋσέως καὶ τῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ διαβιώσεως εὔρεν ἀνταπόκρισιν (9,10), ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐν ἐργασίμῳ γῆ ἐγκατάστασιν τοῦ Ἰσραὴλ ἠγνοήθη διὰ τῆς εἰς βασιλικὴν λατρείαν στροφῆς του (9,10. 11,1 ἐξ. 13,5,8). Ὁ Ἰσραὴλ, ἐπιλήσμων τῶν θείων εὐεργεσιῶν καὶ κωφεύων εἰς τὰς προαγγελίας τῶν προφητῶν (6,5) ἐμμένει ἀμεταγνώστως ἐν τῇ πρὸς τὸν Θεὸν ἀπιστίᾳ του (1,4. 9,9. 10,9), διὸ καὶ εἶναι ἀναπόφευκτος ἡ τιμωρία του (11,8).

Ὁρθῶς ὁ Fohrer παρατηρεῖ ὅτι ἡ ἐπαπειλουμένη καταστροφὴ νοεῖται ὑπὸ τοῦ Ὡσηὲ ὡς ἀκύρωσις τῆς ἐξόδου καὶ νέα δουλεία (9,1-6. 11,1-7) καὶ ὅτι ἡ λύτρωσις, οὕσα μὲν κατ' ἀρχὴν δυνατὴ διὰ τῆς τὴν ἐπιστροφὴν (6,15—6, 6) ἀποδεχομένης χάριτος τοῦ Θεοῦ (10,12-13a. 14,2-9) ἀλλὰ μὴ τελεσφοροῦσα ὡς ἐκ τῆς ἀντιθέου (6,11b—7,2) ἐμμονῆς τοῦ λαοῦ ἐν τῷ κακῷ (5,3 ἐξ. 13, 12 ἐξ.), ἀναλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐξ ὑπαρχῆς (12,10. 3) δι' ἐπαναφορᾶς τοῦ λαοῦ εἰς τὴν χώραν του καὶ ἀδιαταράκτου κοινωνίας τούτου μετ' Ἐκείνου (2,16-25) καὶ οὕτω διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ ἢ κατὰ τοῦ ἀπιστοῦντος λαοῦ ἀρὰ (1,2-9) μετατρέπεται ἐν τέλει εἰς εὐλογίαν (2,23-25).

Ὁ λόγος τοῦ Ὡσηὲ διακρίνεται ἐπὶ ζωηρότητι καὶ παθητικότητι. Ἐκφράζει δὲ τὸν βαθὺν πόνον τοῦ Ὡσηὲ διὰ τὴν ἀπιστίαν τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ, πρὸς ἐπιστροφὴν τοῦ ὁποίου ὁ προφήτης οὗτος εἰργάσθη ἀόκνως. Ὁ λαός τοῦ Ἰσραὴλ, συνδεθεὶς διὰ διαθήκης πρὸς τὸν Θεόν, διέρρηξε ταύτην καὶ ἔζη ἐν ἀδικίᾳ, ἀκολασίᾳ καὶ εἰδωλολατρίᾳ, διὸ καὶ ὁ προφήτης ἔβλεπεν ἐπερχομένην τὴν θείαν τιμωρίαν. Ἀλλ' ὁ Θεὸς δὲν εἶναι μόνον δίκαιος ἀλλὰ καὶ πλήρης ἀγάπης· κρίνει τὸν λαόν, ἀλλὰ διὰ τῆς κρίσεώς Του διαπαιδαγωγεῖ αὐτόν. Καὶ εἴτε τιμωρεῖ ἢ καλεῖ εἰς μετάνοιαν εἴτε συγχωρεῖ ἢ σφάζει, ἐνεργεῖ ἐξ ἀγάπης. Παραδείγματα τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, ὡς αὕτη ἐξεδηλώθη ἐν τῇ ἱστορίᾳ, προσάγει ὁ προφήτης πολλά, ἐνισχύων οὕτω τὴν πίστιν ὅτι ἡ θεία ἀγάπη θὰ ἐκδηλωθῇ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, ἀφοῦ ὁ λαός μετανόησεν. Ὁ ἐν προφήταις λυρικός ποιητὴς Ὡσηὲ δικαίως καλεῖται ὁ προφήτης τῆς ἀγάπης, ὁμοιάζων κατὰ τοῦτο πρὸς τὸν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην, τὸν ἀπόστολον τῆς ἀγάπης (πρβ. Α' Ἰωάν. 4,7-21).

στ'. Τὸ βιβλίον ἐν τῇ χριστιανικῇ ἐκκλησίᾳ

Ἡ Κ. Διαθήκη παραθέτει ἡ ὑποδηλοῖ χωρία τοῦ Ὡση περὶ τὰς 16 φοράς. Ὁ Ἰησοῦς χρησιμοποιεῖ τὴν χαρακτηριστικὴν φράσιν τοῦ Ὡση «ἐλεος θέλω καὶ οὐ θυσίαν» (Ματθ. 9,13 καὶ 12,7). Ὁ Μάρθαϊος ἐρμηνεύει τυπολογικῶς τὸ Ὡσ. 11,1 (Ματθ. 2,15). Ὁ Λουκᾶς ἀναφέρει τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ χρησιμοποιηθεῖσαν φοβερὰν ἀπειλὴν τοῦ Ὡσ. 10,8 (Λουκ. 23,30). Ὁ Παῦλος δίδει βαθύτερον νόημα εἰς τὸ Ὡσ. 13,14 (Α' Κορ. 15,55) καὶ ἐξεικονίζει τὸν δεσμὸν τοῦ Ἰησοῦ μετὰ τῆς ἐκκλησίας, προϋποθέτων τὸν συμβολισμὸν τῆς συζυγικῆς σχέσεως τοῦ Γαλαβῆ πρὸς τὸν λαόν Του (Β' Κορ. 11,2. Ἐφ. 5,25-33). Ἡ αὐτὴ ἐξεικόνισις ἀναφαίνεται καὶ ἐν Ἀποκ. 19,7 καὶ 21,1-5. Βλ. ὡσαύτως Ματθ. 22,2 ἐξ. 25,1 ἐξ. Ἰωάν. 3,29. Ἡ δὲ χριστιανικὴ ἐκκλησία οὐ μόνον ἀπεδέχθη μετὰ ζήλου τὴν ἐξεικόνισιν ταύτην, ἀλλὰ καὶ ἐχρησιμοποίησεν αὐτὴν περαιτέρω πρὸς δῆλωσιν τῆς πρὸς τὸν Σωτῆρα συνδεύσεως ἐκάστην πιστὴν ψυχὴν ἀγάπης.

Ἐκ τῶν εἰς τὸν Ὡση (καὶ γενικώτερον εἰς τὸ Δωδεκαπρόφητον) ὑπομνημάτων παλαιῶν ἐκκλησιαστικῶν πατέρων καὶ συγγραφέων σφίζονται τὸ τοῦ Θεοδώρου Μοψουεστίας (MPG 66), τὸ τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας (MPG 71), τὸ τοῦ Θεωδώρου Κύρου (MPG 81) καὶ τὸ τοῦ Ἰερωνύμου (MPL 25). Βλ. καὶ τὴν ὑπὸ Θεοφυλάκτου Βουλγαρίας σειρὰν (MPG 126). Πρβ. ΠΔΟ' τ. 22 (1963), σ. 6-81.

ζ'. Κείμενον

Τὸ βιβλίον τοῦ Ὡση ὁμοῦ μετὰ τῶν βιβλίων τοῦ Σαμουὴλ καὶ τοῦ Ἰεζεκιὴλ ἀνήκει εἰς τὰ ἐν κακίστῃ καταστάσει παραδοθέντα ἡμῖν βιβλία τῆς Π. Διαθήκης. Ἡ τοιαύτη κατάστασις προφανῶς ὀφείλεται εἰς τὴν μακρὰν τοῦ ἱστορίου, διὸ καὶ ἐν τινι μέτρῳ ἔχει συντελέσει εἰς τὸ νὰ καταστῇ τὸ βιβλίον λίαν σκοτεινόν. Πιθανοὶ παράγοντες παραφθορᾶς τοῦ κειμένου ὑπῆρξαν αἱ εἰς τὸ βόρειον βασίλειον προσιδιάζουσαι διαλεκτικαὶ διαφοραί, αἵτινες ἐν τῇ εἰς τὸ νότιον βασίλειον μετενεχθείσῃ συλλογῇ ὑπέκειντο εἰς παρανόησιν καὶ πρὸς ταύτην συναφῆ διόρθωσιν, ἢ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐβραϊκῇ σπανία χρῆσις τῶν φωνηεντικῶν γραμμάτων, ἢ δευτερονομιστικὴ διασκευὴ τοῦ βιβλίου καὶ ἡ συχνὴ ἀντιγραφὴ τούτου, ἥτις ἰδίᾳ προϋποτίθεται ὑπὸ τῆς ἐν δευτερονομιστικοῖς κύκλοις διαδόσεως αὐτοῦ. Ἡ παραφθορὰ τοῦ κειμένου, ἐμφανιζομένη κυρίως ἐν τοῖς κεφ. 4—14, ἐν τισὶ χωρίοις (7,5,6,12. 8,6,10,13. 9,8,13. 10,10. 11,6-7 κ.ά.) εἶναι ἀθεράπευτος. Εἰρήσθω δ' ὅτι καὶ μετὰ τὴν εἰς βιβλίον διαμόρφωσιν τῆς συλλογῆς ἢ τοῦ κειμένου παραφθορὰ ἐπηυξήθη, ὡς

ἐμφαίνει ἢ μετάφρασις τῶν Ο', ἣτις ἐνιαχοῦ προϋποθέτει καλλιτέραν μορφήν κειμένου²⁸.

Ἡ δι' ἀποκατάστασιν τοῦ ἐβραϊκοῦ κειμένου χρῆσις τῶν παλαιῶν μεταφράσεων πρέπει νὰ γίνηται μετὰ τῆς δεούσης περισκέψεως, διότι αὗται οὐ μόνον ἔχουν ἐρμηνευτικὴν τάσιν ἀλλὰ καὶ ἐμφαίνουν πολλαχοῦ τὴν ἤδη ἐν τοῖς χρόνοις τῆς γενέσεώς των ὑπάρχουσαν σκοτεινότητα καὶ ἀβεβαιότητα τοῦ πρωτοτύπου κειμένου. Ὁ Nyberg²⁹ δικαίως μὲν ἐπιφυλάσσεται ἐναντι τῶν παλαιῶν μεταφράσεων, ἀλλ' εἰς ἀποσαφήνισιν τοῦ μασωριτικοῦ κειμένου χωρεῖ διὰ θρησκευτολογικῆς μεθόδου, ἣτις διὰ τῶν ὑποθετικῶν της δεδομένων τυγχάνει ἐπισφαλῆς³⁰. Ἐνιαχοῦ ὅμως αἱ κριτικαὶ παρατηρήσεις τοῦ εἰρημένου ἐρευνητοῦ εἶναι ἀξιόλογοι, ἅτε βασιζόμεναι ἐπὶ βαθείας γνώσεως τῆς ἐβραϊκῆς γλώσσης. Πάντως χωρία τινά, ἐν οἷς ἡ παραφθορὰ ἀφορᾷ οὐ μόνον εἰς λεπτομερείας, τ.ἔ. ἀντων. ἐπιθήματα κ.τ.τ. (πρβ. 2,8. 11,3. 14,9) ἀλλὰ καὶ εἰς ὀλοκλήρους φράσεις (πρβ. 2,23. 4,12. 9,13), δύνανται νὰ ἀποκατασταθοῦν τῇ βοηθείᾳ τῆς μεταφράσεως τῶν Ο'. Πολλὰ ἄλλα παραμένον σκοτεινά, δεδομένου ὅτι αἱ λοιπαὶ παλαιαὶ μεταφράσεις ἐν προκειμένῳ εἶναι ἀλυσιτελεῖς. Τὴν περὶ τὴν κατανόησιν τοῦ κειμένου δυσχέρειαν ἐπαυξάνουν αἱ βραχεῖαι καὶ ἀπότομοι προτάσεις, ὡς ἤδη παρετήρησε τοῦτο ὁ Ἱερώνυμος· «Osee commaticus est et quasi per sententias loquens» (Praef. in XII Prophetas, MPL 28, σ. 1015). Ἐντεῦθεν καταφαίνεται ὅτι διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ κειμένου εἶναι ἀναπόφευκτος συχνὴ χρῆσις κριτικῆς εἰκασίας.

28. G. H. P a t t e r s o n, The Septuagint Text of Hosea compared with the Massoretic Text, Hebraica 7 (1890/91), σ. 190-221.

29. H. S. N y b e r g, Das textkritische Problem des Alten Testaments am Hoseabuche demonstriert, ZAW 52 (1934), σ. 241-254.

30. Πρβ. κριτικὴν τῆς μεθόδου ταύτης ὑπὸ J. B e g r i c h ἐν OLZ 42 (1939), σ. 473 ἐξ.